

Halyna Rozlutska – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of General Pedagogy and High School Pedagogy, Uzhhorod National University Uzhhorod, Ukraine

Research interests: the development of the Ukrainian pedagogical education in the global context

Галина Розлуцька – докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет Ужгород, Україна

Наукові інтереси: розвиток української педагогічної освіти у світовому контексті

ORCID 0000-0001-9062-5466

E-mail: grozlutska@ukr.net

Vitalina Kurytsia – Methodologist at the Private Preschool Center for Children's Development «Ya Siam», Postgraduate Student at the Department of General Pedagogy and High School Pedagogy, Uzhhorod National University Uzhhorod, Ukraine

Research interests: preschool education, educating preschoolers by means of theatrical art, problems of integration of theatrical art into various activities for preschool children

Віталіна Куриця – методистка приватного дошкільного центру розвитку дітей «Я Сям», аспірантка кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи, Ужгородський національний університет Ужгород, Україна

Наукові інтереси: дошкільна освіта, виховання дошкільників засобами театрального мистецтва, проблеми інтеграції театрального мистецтва у різні види діяльності дітей дошкільного віку.

ORCID 0009-0005-9710-6171

E-mail: vitalinabeca@gmail.com

FORMATION OF PATRIOTIC VALUES IN PRESCHOOL CHILDREN BY MEANS OF THEATRICALIZATION

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

The purpose of the article is to reveal the possibilities of theatricalization as a pedagogical tool for the formation of patriotic values in preschool children under the conditions of military challenges.

Methodology. General scientific and special methods became the theoretical and methodological basis of the study: analysis and synthesis, comparison and generalization, induction and deduction, system-structural analysis of cognitive processes and phenomena.

Scientific novelty. The place and role of theatricalization in the formation of patriotism in preschool children under the conditions of war challenges, taking into account the changes in the worldview positions of Ukrainians, which under the conditions of the war led to the transformation of the preschool children's value system, have been clarified. The possibilities of theatricalization (play, improvisation, staging, reconstruction, speech, gestures, mime and pantomime, recitation, creating an image, rhymes, etc.) as a pedagogical instrument, which varies from form, method, technique to a means of educating preschoolers, have been outlined.

Conclusions. The process of the children's patriotic values formation requires a rethinking of approaches to its implementation under the conditions of military challenges, creative improvement, systematization, and its effectiveness depends on the creative nature of pedagogical activity during the interaction of the participants of the educational process. The results of the research indicated that due to the positive emotional impact, theatricalization has unlimited educational possibilities. The variety of forms, methods, techniques, means of theatrical activity enables the formation of patriotic values in preschool children. Through play, dramatization, recitation, dances, symbols, singing, etc., theatricalization contributes to the assimilation of historical facts, state and national symbols, ceremonial traditions, literary or folklore forms, works of art, and positively affects the sensory and emotional sphere of the child. Theatricalization, full of patriotic content, during the interaction of pedagogical workers with various social institutions, contributes to the activation of previously acquired patriotic values, the formation of new ones, and contributes to the child's national self-identification.

Keywords: military challenges, national consciousness, patriotic values, preschool children, theatricalization.

Мета статті – розкрити можливості театралізації як педагогічного інструментарію формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку в умовах воєнних викликів.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою роботи стали загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, індукція та дедукція, системно-структурний аналіз когнітивних процесів і явищ.

Наукова новизна. З'ясовано місце та роль театралізації у формуванні патріотизму у дітей дошкільного віку в умовах воєнних викликів з урахуванням змін світоглядних позицій українців, що в умовах війни призвели до трансформації ціннісної системи у дітей дошкільного віку. Окреслено можливості театралізації (гра, імпровізація, інсценізація, реконструкція, мовлення, жести, міміка й пантоміміка, декламування, створення образу, ритмівки тощо) як педагогічного інструментарію, що варіює від форми, методу, прийому до засобу виховання дошкільника.

Висновки. Процес формування патріотичних цінностей дітей потребує переосмислення підходів до його реалізації в умовах воєнних викликів, творчого вдосконалення, систематизації, а його ефективність залежить від творчого характеру педагогічної діяльності під час взаємодії учасників освітнього процесу. Результати проведеного дослідження показали, що завдяки позитивному емоційному впливу театралізація має необмежені виховні можливості. Розмаїття форм, методів, прийомів, засобів театралізованої діяльності уможливорює формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку. Через гру, драматизацію, декламування, танці, символіку, спів тощо театралізація сприяє засвоєнню історичних фактів, державних та національних символів, обрядових традицій, літературних або фольклорних форм, мистецьких творів,

позитивно впливає на чуттєво-емоційну сферу дитини. Театралізація, сповнена патріотичним змістом, при взаємодії педагогічних працівників з різними соціальними інституціями сприяє активізації раніше набутих патріотичних цінностей, формуванню нових та сприяє національній самоідентифікації дитини.

Ключові слова: театралізація, патріотичні цінності, діти дошкільного віку, національна свідомість, воєнні виклики.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. Війна актуалізує нові завдання у сфері виховання дітей, вирішення яких сприятиме подоланню існуючого формалізму у змісті дошкільної освіти. Виховання громадян України має національний характер, ґрунтується на національних традиціях українського народу, є ідейною силою національної свідомості, засобом її підтримання.

Нині формування патріотичних цінностей є актуальним питанням українського державотворення. В умовах війни проблема актуалізується необхідністю відродження національної ідеології українців задля збереження територіальної цілісності України, зміцнення соборності держави. Надзвичайно важливо допомогти дитині, починаючи з дошкільного віку, відчутти причетність до життя рідного народу, його минулого й майбутнього. Цей вік як «золота пора», яка визнана колискою, біля якої народжується нація (Литвин, 2017). Фокус патріотичного виховання дітей відображено у нормативно-правовому полі дошкільної освіти, зокрема документах: Законі України «Про освіту» (2017), проекті Закону України «Про дошкільну освіту» (2023), Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), програмах розвитку дитини дошкільного віку (Білан, 2017; Я у Світі, 2019) тощо. Значним здобутком стала «Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року» (2022).

Аналіз основних досліджень і публікацій з порушеної проблеми. За часів незалежної України патріотичне виховання було предметом досліджень багатьох українських науковців: Н. Бондаренко (2022), О. Вишневецький (2000), А. Загородня (2013), В. Мокан (2021), В. Підгурська (2017), Г. Розлуцька (2023), К. Чорна (1999), В. Шаламова (2009). Театралізацію як засіб розвитку дитини дошкільного віку вивчали такі дослідники: О. Акулова (2005), Л. Макаренко (2011), А. Шевчук (2012).

У працях згаданих вище авторів доведено, що в процесі патріотичного виховання дітей посідає чільне місце залучення дітей до історії, народних традицій, обрядів і звичаїв, популяризація національних свят, української героїки тощо. Проте в силу темпо-

ральних характеристик дослідження позбавлені аспекту аксіологічної трансформації в умовах війни.

На думку згаданих вище науковців, патріотизм вимагає формування низки цінностей, зокрема: любов до історії та неповторного образу України та її народу; віру в силу народного духу і його призначення; волю і відповідальність українського народу; здатність розуміти історію, культуру, мистецтво, цінності, мораль, звичаї, обряди, символіку народу, нації, Батьківщини; систему дій, що є результатом любові, віри, відповідальності, розуміння Батьківщини; бажання свідомо служити інтересам України (Загородня, 2013). Нам імпонує думка К. Чорної (1999), що тільки поєднавши духовне розуміння батьківщини, можна вирішити проблему формування справжньої національної самосвідомості.

Формування цілей статті. Метою дослідження є розкриття можливостей театралізації як педагогічного інструментарію формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку в умовах воєнних викликів.

Висвітлення процедури теоретико-методологічного дослідження. Під час дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи: аналіз та синтез, порівняння та узагальнення, індукцію та дедукцію, системно-структурний аналіз когнітивних процесів і явищ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Розглянемо зміст ключового терміна нашого дослідження «патріот». У першому українському словнику іншомовних слів В. Доманицький (1906) так розкриває поняття «патріот»: «той, хто дуже любить вітчизну – свій край, своїх людей» (с. 88). У сучасному тлумаченні «патріотизм» – це любов і відданість своїй батьківщині, прагнення своїми діями служити її інтересам, захищати їх, гордість за матеріальні та духовні надбання свого народу (Тофтул, 2014, с. 295–296).

У дослідженнях О. Вишневецького розвиток патріотизму у дітей відбувається трьома етапами, що засвідчують рівень громадянської та патріотичної зрілості людини. Зокрема, 1 – ранній етап – національно-територіального усвідомлення,

саме він є засадою і основою патріотичного виховання, яке переважно здійснюється в батьківській родині та школі. Це відповідає дошкільному та середньому шкільному віку, оскільки під час цих вікових періодів формується почуття патріотизму. 2 етап – національно-політичного самоусвідомлення, коли дитина переходить із сім'ї та школи в громадське середовище. На цьому етапі діти або підлітки об'єднуються в різні дитячі та молодіжні громадсько-політичні організації та об'єднання, які можуть допомогти у вихованні сьогоденного школяра, завтрашнього громадянина України. 3 етап – національно-патріотичного самоусвідомлення, коли поняття «нація» виходить на національний рівень, характеризується проявом любові та поваги до Батьківщини як головної мети нації (Вишневецький, 2000).

У наших попередніх дослідженнях (Розлуцька, 2023) виявлено, що в українців під час війни традиційні патріотичні цінності (любов до близького оточення, Батьківщини; замилювання природою, творами мистецтва; культурна толерантність тощо; водночас набули дієвого характеру спілкування українською мовою, проукраїнська світоглядна позиція, жертвовність, волонтерство, військовий патріотизм, готовність до відстоювання національних інтересів, захисту державності, території, Батьківщини тощо) та стали визначальною характеристикою сучасного українця без огляду на вікові, соціальні та інші відмінності.

Реальна загроза денационалізації, втрати державної незалежності та потрапляння у сферу впливу іншої держави зумовила переосмислення національного самоусвідомлення, державницької позиції, військового обов'язку, громадянської активності тощо. Військова агресія російської федерації спонукала до швидкої трансформації світоглядних позицій українських громадян. У системі патріотичних цінностей асимілювались загальнолюдські, національні, громадянські, державницькі, військові, полікультурні ідеї, витворивши інтегральну аксіологічну структуру, що спонукає до формування національно свідомих українських патріотів-державотворців.

Виразно нові ціннісні детермінанти проявляються у дітей та молоді. У попередньому нашому дослідженні встановлено, що на тлі активізації патріотизму відбулась зміна пасивного патріотизму як ідеологічної толерантності на активну дієву позицію, готовність до боротьби, виявлення диверсантів, протидії окупантам у дітей дошкільного віку. Нами зроблено висновки, що відбулась стрімка національна самоідентифікація дітей, усвідомлення ними унікаль-

ності свого національного ества, патріотичні цінності активізувались, набули дієвого характеру (Розлуцька, 2023, с. 29).

Дошкільний вік як період становлення особистості дошкільника містить потенціал для розвитку патріотичних цінностей. У сім'ї дитина отримує досвід любові до батьків, близького оточення, вчиться взаємодіяти з соціумом. У закладах дошкільної освіти діти навчаються бачити красу навколо, любоватися красою природи, розмаїттям навколишнього середовища. Первинними елементами відповідальності стають побутові навички, освітні завдання, любов до праці (Шаламова, 2009).

У дитини дошкільного віку позитивні емоції викликають засоби театралізації, оскільки подають у доступній для дитячого сприймання формі історичні факти, літературні або фольклорні твори, відображають культурно-обрядові твори тощо. Театралізація може бути ефективним інструментом для реалізації таких ідей: використання театральних ігор, у яких діти втілюють різні персонажі та переживають їхні емоції. Це допоможе розширити розуміння та сприйняття почуттів інших людей.

У «Базовому компоненті дошкільної освіти» зазначено, що метою діяльності закладів дошкільної освіти є забезпечення гармонійного розвитку кожної дитини, створення сприятливих умов для її особистісного розвитку та творчої самореалізації (*Базовий Компонент*, 2021). Одним із ефективних засобів виховного впливу на розвиток творчої особистості дошкільника є театральна діяльність. Вона сприяє естетичному вихованню дітей, залученню їх до мистецтва, розвитку вміння бачити, чути й розуміти красу в словах і діях. Театральне мистецтво є доступним для дітей, оскільки воно засноване на грі, яка є найважливішим аспектом діяльності дітей, адже вони зростають через гру.

Театралізована діяльність – це усвідомлення себе і можливість особистого самовираження. Тут формується моральний характер і долаються недоліки: драма допомагає сором'язливим дітям зняти напругу, подолати невпевненість у собі, повірити у власні сили. Участь у театралізованій грі-драматизації дозволяє дитині дізнатися про навколишнє середовище через зображення, кольори та звуки. Завдяки цій діяльності глибше розвиваються пізнавальні інтереси дошкільнят, удосконалюються психічні процеси (пам'ять, уява, мислення), активізується мовлення, формується культура міжособистісного спілкування, розширюється світогляд. Тому театралізацію розглядаємо як важливий педагогічний інструмент формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного

віку в умовах військових викликів, який може варіюватися від форми, методу чи прийому виховання до засобу.

З метою формування любові та поваги до національних особливостей українців пропонуємо використання національних костюмів або атрибутики під час гри або вистави, що допоможе дітям відчувати єдність зі своєю національністю. Позитивно сприймаються дітьми театральні вистави, у змісті яких вони ознайомлюються з національною символікою України (історичною, державною), а також мають змогу продемонструвати раніше набуті компетентності щодо національних традицій, танців, пісень, обрядів, фольклору.

Почуття власної гідності як представника народу формується у рольових іграх, театралізаціях, що дають дітям можливість відчувати себе героями, воїнами, лицарями, захисниками свого народу. Позитивний емоційний настрій створюють колективні (групові) форми виховної роботи, зокрема групові ігри, сценки, вистави, музичні, танцювальні, театральні дійства, у яких діти представляють різні етнічні групи та вчаться спілкуватися та працювати разом; ляльки, іграшки в національному одязі різних етнічних груп (національностей).

Патріотичне виховання дітей дошкільного віку має вирішувати ширше коло завдань, ніж перераховані. Це не лише виховання любові до Батьківщини, родини та дитячого садка, а й шанобливе ставлення до трудівників та плодів їхньої праці, Батьківщини, захисників країни, національних символів, народних традицій, державних свят. Важливо створювати умови, що сформують такі цінності засобами театралізації, наприклад: організація театралізованих ігор, у яких діти можуть втілити образи різних професій і розіграти сценки, що покажуть значущість їхньої праці; або підготовка театралізованих вистав чи концертів, присвячених державним визначним подіям.

Сучасна молода генерація повинна «зростати на ідеях гуманізму, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності, здорового способу життя, готовності до змін тощо» (Розлуцька, 2023, с. 28). Сьогоднішнє національно-патріотичне виховання молоді вимагає оновлення та змін. Це означає, що потрібно впроваджувати нові підходи та шляхи, щоб передати цінності та ідеали, що відповідають вимогам сучасного світу. Національна свідомість та патріотизм повинні базуватися на принципах гуманізму, взаєморозуміння та толерантності. Це означає, що українська молодь повинна розуміти й поважати різноманіття та права кожної людини, незалежно від її походження, національності

чи релігії. Театралізація може бути ефективним засобом реалізації принципів гуманізму, взаєморозуміння та толерантності. Використання різних ролей, сценаріїв та ігрових ситуацій допомагає дітям розширити своє розуміння та сприйняття різних культур та людей, а також виховує в них почуття поваги та розуміння.

Слушною, на наш погляд, є думка, доведена в дослідженнях У. Варнави та Л. Смокової (2015), про те, що пошук шляхів, форм, засобів і методів, які б поєднували в єдине ціле пізнання та розваги дітей дошкільного віку та наповнили б їх відповідним змістом, фокусується на дозвіллі. При наповненні змістової сторони дозвілля патріотичними ідеями в процесі відпочинку, розваг, свят при позитивному емоційному ставленні формується стійкий інтерес, активізуються дослідницькі прагнення до рідної культури, народних традицій, історичних фактів тощо.

Дозвіллева діяльність, що пов'язана більшою мірою із задоволенням своїх особистих потреб, відображається в духовності насамперед. Діяльність, що протікає у вільний час на основі інтересу та бажання її виконувати або брати участь у ній у дітей дошкільного віку пов'язана із задоволенням своїх пізнавальних потреб. При цьому наголошується, що інтерес є стимулом дозвіллевої діяльності, тому природно, що принцип інтересу до діяльності є невід'ємною умовою організації дозвілля дітей (Варнава & Смокова, 2015, с. 9). Театралізація може бути використана як ефективний засіб організації дозвілля через залучення до театральних вистав, дійств або ігор із патріотичним змістом. Це можуть бути ігри з елементами історичної реконструкції, вистави, театралізовані народні або авторські твори тощо.

Підкреслимо, що дозвілля як складне соціальне явище, що визначає подальший розвиток дошкільника, соціалізацію, відпочинок та дозволяє на власний розсуд розподіляти свій вільний час для саморозвитку наявних здібностей і схильностей, вимагає тісної співпраці з патріотичного виховання педагогів закладу дошкільної освіти, з батьками (сім'єю, родиною) та громадськими, державними соціальними інституціями. Можливості такої взаємодії нами представлені у попередніх дослідженнях (Розлуцька, 2018).

Важливо, на наш погляд, для формування патріотичних цінностей дітей дошкільного віку в закладі дошкільної освіти організувати куточки театралізованої діяльності, в яких є ширми, ігри різного типу – лялькові, пальчикові, настільні, зокрема народні ляльки-мотанки, колекція костюмів, масок, головних уборів героїв різних казок

для театралізованої діяльності; різного реквізиту: кошики, тарілки, макети фруктів та овочів; декорацій, реквізиту, костюмів, таких, як предмети побуту та ужитку, доступні всім педагогам освітніх закладів (Акулова, 2005).

Самоусвідомлення та виховання патріотичних цінностей у дітей, зокрема любов до Батьківщини, повага до культури та традицій, можна ефективно розвивати через використання елементів народознавства та українознавства.

Нами діагностовано знання використання народної іграшки ляльки-мотанки у дошкільників в умовах сучасного закладу дошкільної освіти (на базі приватного центру розвитку дітей «Я Сям» м. Ужгород). Результати анкетування батьків (72 особи) показали, що 25% батьків володіють знаннями про народну іграшку, але 75% не вбачають потенціалу народної іграшки у вихованні дітей. Аналіз розгорнутих відповідей дозволив виявити основні джерела знань дітей про народну іграшку ляльку-мотанку. Ними стали дідуся та бабусі, оскільки опитані батьки не знають виховних можливостей народної іграшки. Водночас батьки проявили зацікавленість українською іграшкою. Опитування вихователів і дітей засвідчило спорадичність заходів патріотичного виховання в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. На запитання, чи готові вихователі у своїй роботі використовувати народну іграшку із 12 опитаних осіб відповіли ствердно 80%, однак лише 30% респондентів відчують себе готовими до такого виду діяльності. Решта вважають, що володіють недостатніми знаннями й уміннями.

Театралізована діяльність передбачає поєднання рухів, співу, художнього слова, міміки, пантоміми для створення художнього образу. Отже, під час розучування та драматизації вивчених колискових, потішок, примовлянок, дражнилок, забавлянок, казок, прислів'їв, приказок, пісень діти можуть «приміряти» різні ролі на ляльку-мотанку, інтонуючи, рухаючись в такт тілом, передаючи емоції та поведінку інших.

Важливим завданням сучасного дошкільця є ознайомлення з народними традиціями, пов'язаними зі святкуванням Дня Святого Миколая (подарунки для дітей), Різдва (свята вечерея, колядування, щедрування, віншування, посівання), Великодня (традиції освячення великоднього кошика, розписування писанок, крашанок, Великодні театральні дійства), Стрітєння (зустріч зими і весни, освячення свічок) (Білан, 2017). Саме на цьому етапі взаємодія педагогів закладів дошкільної освіти та батьків надає можливість формувати патріотичні цінності. Наприклад, діти можуть отримати завдання:

під час дозвілля з батьками виготовити народну ляльку-мотанку як подарунок. Згодом у закладі дошкільної освіти може бути організоване святкування. Театралізація свят та визначних подій українського календаря є чудовим способом поглибити розуміння традицій, цінностей та культурного спадку. Це створює можливість для дітей не лише святкувати, але й активно долучатись до народних обрядів, ознайомлюватись з історією та народними героями. Такі театральні вистави викликають інтерес до вивчення своєї країни, її традицій та культурних особливостей. Результатом активної участі дітей стане сформоване почуття національної гордості та ідентичності. Діти дошкільного віку розуміють, що культура має глибоке коріння і цінності, які потрібно шанувати й передавати майбутнім поколінням (Шевчук, 2012). Тож театралізація свят і подій українського літнього календаря стає важливим засобом збереження традицій, виховання патріотизму та підтримки національної самосвідомості у дітей.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Процес формування патріотичних цінностей у дітей потребує переосмислення підходів з метою їх реалізації в умовах воєнних викликів, творчого вдосконалення, систематизації, а його ефективність залежить від творчого характеру педагогічної діяльності під час взаємодії учасників освітнього процесу.

Результати проведеного дослідження засвідчили, що завдяки позитивному емоційному впливу театралізація має необмежені виховні можливості. Розмаїття форм, методів, прийомів, засобів театралізованої діяльності уможливорює формування патріотичних цінностей у дітей дошкільного віку. Через гру, драматизацію, декламування, танці, символіку, спів тощо театралізація сприяє засвоєнню історичних фактів, національних символів, обрядових традицій, літературних або фольклорних форм, мистецьких творів, державних та національних символів, позитивно впливає на чуттєво-емоційну сферу дитини.

Доведено, що театралізація, сповнена патріотичним змістом, при взаємодії педагогічних працівників з різними соціальними інституціями сприяє активізації раніше набутих патріотичних цінностей, формуванню нових та сприяє національній самоідентифікації дитини.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо в можливості проведення експериментального дослідження рівня патріотичної вихованості дошкільників у закладах дошкільної освіти приватної форми власності.

Список використаних джерел

- Акулова, О. (2005). Театралізовані ігри. *Дошкільне виховання*, 4, 56–58.
- Базовий компонент дошкільної освіти. (2021). Відновлено з https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Білан, О. (2017). *Українське довкілля: Програма розвитку дитини дошкільного віку*. Тернопіль: Мандрівець. Відновлено з https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf
- Бондаренко, Н. (2022). Ідеї українських інтелектуалів як підґрунтя національно-патріотичного виховання. В Г. Л. Єфремова, С. М. Луценко (Ред.), *Формування громадянської культури в новій українській школі: традиційні та інноваційні практики* (с. 1–13). Суми: Сумський ОІППО. Відновлено з <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118>.
- Варнава, У. В., & Смокова, Л. С. (2015). Особливості організації дозвілля дітей дошкільного віку. *Вісник Одеського національного університету*, 20(1), 6–12. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2015_20_1_3.
- Вишневецький, О. (2000). Громадянське виховання: благо чи небезпека? *Освіта*, 44, 3–5.
- Доманицький, В. (1906). *Словарик. Пояснення чужих та не дуже зрозумілих слів*. Вінніпег, Канада: Руська Книгарня. Відновлено з <https://diasporiana.org.ua/slovniki-dovidniki/domanyczkij-v-slovaryk-roynasnenya-chuzhyh-ta-ne-duzhe-zrozumilyh-sliv/>
- Загородня, А. (2013). Сучасне розуміння патріотичного виховання молоді. *Теорія та методика управління освітою*, 10. Відновлено з http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_11.
- Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України. (2022). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
- Литвин, І. М. (2017). *Національно-патріотичне виховання в логопедичній роботі дошкільного закладу*. Черкаси: КНЗ «ЧОПОПП ЧОР».
- Макаренко, Л. В. (2011). *Театр і театралізована діяльність у сучасному дошкільному закладі освіти*. Донецьк: ЛАНДОН-ХХІ.
- Мокан, В. (2021, Травень 05). *Військово-патріотичне виховання: курс на відродження*. УКРІНФОРМ. Відновлено з <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243419-viyskovopatriotичne-vihovannakurs-na-vidrozdenna.html>
- Підгурська, В. П. (2017). Патріотичне виховання як основа українського суспільства. В *Освіта та соціалізація особистості*, матеріали 5 Всеукраїнської інтернет-конференції (с. 81–83). Одеса; Запоріжжя: Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського. Відновлено з <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2741/1/Pidgurska.pdf>
- Про дошкільну освіту. Закон України №2628-III. (2023). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
- Про освіту. Закон України №2145-VIII. (2017). Відновлено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Розлуцька, Г. М. (2018). *Взаємодія соціальних інститутів у вихованні дітей*. Ужгород: Говерла.
- Розлуцька, Г. (2023). Аксіологічні детермінанти патріотизму дітей та молоді в умовах війни. *Освітні обрії*, 1(56), 26–29.
- Тофтул, М. Г. (2014). *Сучасний словник з етики*. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка. Відновлено з <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf>
- Чорна, К. І. (1999). Зміст патріотичного виховання школярів в умовах державотворчого процесу в Україні. *Виховання патріотизму у дітей та молоді в сучасних соціально-економічних умовах*, матеріали звітної науково-практичної конференції (с. 12–14). Київ: Б. в.
- Шаламова, В. І. (2009). *Методична робота з кадрами з патріотичного виховання в ДНЗ*. Київ: ТЦ Сфера.
- Шевчук, А. (2012). *Творче освоєння дитиною світу культури. Вихователь-методист дошкільного закладу*, 12, 4–10.
- Я у Світі: Програма розвитку дитини від народження до шести років. (2019). Київ: МЦФЕР-Україна.

References

- Akulova, O. (2005). Teatralizovani ihry [Theatrical games]. *Doshkilne vykhovannia*, 4, 56–58.
- Bazovyi komponent doshkilnoi osvity [The Basic component of preschool education]. (2021). Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
- Bilan, O. (2017). *Ukrainske dovkillia: Prohrama rozvytku dytyny doshkilnoho viku [Ukrainian environment: Preschoolchild development program]*. Ternopil: Mandrivets. Retrieved from https://mon.gov.ua/storage/app/media/programy-rozvytku-ditey/Bilan_Programa_Ukrdoshkillja_2017.pdf
- Bondarenko, N. (2022). Idei ukrainskykh intelektualiv yak pidgruntia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia [The ideas of Ukrainian intellectuals as a basis for national-patriotic education]. In H. L. Yefremova, S. M. Lutsenko (Ed.), *Formuvannia hromadianskoi kultury v novii ukrainskii shkoli:*

- tradytsiini ta innovatsiini praktyky* (pp.1-13). Sumy: Sumskiy OIPPO. Retrieved from <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731118>.
- Chorna, K. I. (1999). Zmist patriotychnoho vykhovannia shkolariv v umovakh derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini [The content of patriotic education of schoolchildren under the conditions of the state-building process in Ukraine]. In *Vykhovannia patriotyzmu u ditei ta molodi v suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh umovakh – Educating patriotism in children and youth under modern socio-economic conditions*, proceedings of the Reporting Scientific and Practical Conference. Kyiv.
- Domanytskyi, V. (1906). *Slovaryk. Poiasnennia chuzhykh ta ne duzhe zrozumilykh sliv* [Dictionary. Explanation of foreign and not very clear words]. Vinnipeg, Kanada: Ruska Knyharnia. Retrieved from <https://diasporiana.org.ua/slovniki-dovidniki/domanyczkyj-v-slovaryk-poyasnennya-chuzhyh-ta-ne-duzhe-zrozumilyh-sliv/>
- Kontseptsiiia natsionalno-patriotychnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy (2022). [The Concept of national-patriotic education in the education system of Ukraine]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>
- Lytvyn, I. M. (2017). *Natsionalno-patriotychno vykhovannia v lohopedychnii roboti doshkilnoho zakladu* [National-patriotic education in the speech therapy work at a preschool education institution]. Cherkasy: KNZ «ChOIPOP ChOR».
- Makarenko, L. V. (2011). *Teatr i teatralizovana diialnist u suchasnomu doshkilnomu zakladi osvity* [Theater and theatrical activities in a modern preschool education institution]. Donetsk: LANDON-KhKhI.
- Mokan, V. (2021, May 05). Viiskovo-patriotychno vykhovannia: kurs na vidrozhennia [Military and patriotic education: a course for revival]. UKRINFORM. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3243419-vijskovopatrioticne-vihovannakurs-na-vidrozhennia.html>
- Pidhurska, V. P. (2017). Patriotychno vykhovannia yak osnova ukraïnskoho suspilstva [Patriotic education as the basis of the Ukrainian society]. In *Osvita ta sotsializatsiia osobystosti – Education and socialization of the personality*, proceedings of the 5th All-Ukrainian Internet Conference (pp. 81–83). Odesa; Zaporizhzhia: Pivdenoukraïnskyi natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni K. D. Ushynskoho. Retrieved from <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2741/1/Pidgurska.pdf>
- Pro doshkilnu osvitu. Zakon Ukrainy № 2628-III.* (2023). [On preschool education. Law of Ukraine No. 2628-III]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
- Pro osvitu. Zakon Ukrainy № 2145-VIII.* (2017). [On education. Law of Ukraine No. 2145-VIII]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
- Rozlutska, H. M. (2018). *Vzaiemodiia sotsialnykh institutiv u vykhovanni ditei* [The interaction of social institutions in bringing up children]. Uzhhorod: Hoverla.
- Rozlutska, H. M. (2023). Aksiologichni determinanty patriotyzmu ditei ta molodi v umovakh viiny [Axiological determinants of patriotism of children and youth under the war conditions]. *Osvitni obrii*, 1(56), 26–29.
- Shalamova, V. I. (2009). *Metodychna robota z kadramy z patriotychnoho vykhovannia v DNZ* [Methodical work with personnel on patriotic education in preschool education institutions]. Kyiv: TTs Sfera.
- Shevchuk, A. (2012). Tvorche osvoïennia dytynoiu svitu kultury [A child's creative exploration of the world of culture]. *Vykhovatel-metodyst doshkilnoho zakladu*, 12, 4–10.
- Toftul, M. H. (2014). *Suchasnyi slovnyk z etyky* [Modern dictionary on ethics]. Zhytomyr: ZhDU im. I. Franka. Retrieved from <http://eprints.zu.edu.ua/11783/1/%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BAa-1.pdf>
- Varnava, U. V., & Smokova, L. S. (2015). Osoblyvosti orhanizatsii dozvillia ditei doshkilnoho viku [The peculiarities of the organization of leisuretime for preschoolchildren]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu*, 20(1), 6–12. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vonu_psi_2015_20_1_3.
- Vyshnevetskyi, O. (2000). Hromadianske vykhovannia: blaho chy nebezpeka? [Civic education: benefitordanger?]. *Osvita*, 44, 3–5.
- Ya u Sviti: Prohrama rozvytku dytyny vid narodzhennia do shesty rokiv.* (2019). [I'm in the World: Child Development Program from birth to six years]. Kyiv: MTsFER-Ukraina.
- Zahorodnia, A. (2013). Suchasne rozuminnia patriotychnoho vykhovannia molodi [Modern understanding of patriotic education of youth]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*, 10. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ttmuo_2013_10_11.

Стаття надійшла до редакції 30.07.2023